

PRACOWAĆ SIĘ (57) *vb impf*

się (37), się (20).

pra- (45), pra- (3); pra- : pra- *BierEz* (5:1), *Leop* (3:1), *BielKron* (11:1); o oraz drugie a jasne.

inf pracować się (8). ◇ *praes* 1 sg pracuję się (2). ◇ 2 sg pracujesz się (2). ◇ 3 sg pracuje się (9). ◇ [1 pl pracujemy się.] ◇ 2 pl pracujecie się (1). ◇ 3 pl pracują się (3). ◇ *praet* 1 sg m -m się pracował (1). ◇ 3 sg m pracował się (7). *f* pracowała się (4). ◇ 1 pl m pers pracowaliśmy się, -smy się pracowali (2). ◇ 3 pl m pers pracowali się (5). *subst* pracowały się (1). ◇ *fut* 1 sg f będę się pracować (1). ◇ 3 sg m będzie się pracował (1) *BierEz*, będzie się pracować (1) *BudBib*. ◇ 1 pl m pers będziemy się pracować (1). ◇ 3 pl m pers pracować się będą (1). ◇ [*imp* 2 sg pracuj się.] ◇ *con* 2 sg f byś się pracowała (1). ◇ 1 pl m pers byśmy się pracowali (1). ◇ 3 pl m pers by się pracowali (1). ◇ *con praet* 3 pl m pers byliby się pracowali (1). ◇ *part praes act* pracując się (3).

Sł stp: pracować się, procować się, *Cn* notuje, *Linde* także XVII w.

Trudzić się; starać się, zabiegać; troszczyć się; laborare PolAnt, Mącz, JanStat; se fatigare Modrz; occupari a. torqueri sollicitudine Calag; vexare Vulg; defatigare se, defatigari labore, defetisci, seipsum fatigare, fatigari, lassari, lassescere Cn (57) : tedy się przedsię pracować mamy/ ieśliże chcemy yżeby kto w tey mierze dobrze poştánowion był *KwiatKsiąż* I2; [Cierpi [Jezus Chrystus] vpalenie słoneczne/ wiątry/ dżdże/ niepogody/ pracuje się po drogach/ nie mając gdzieby skłonił głowę swoją. *WujPosN* 1584 II 187 (*Linde s.v. pracować*)].

[*pracować się dla czego*: Nie pracuy się dla zбоgácenia/ od (takiego) rozumu swego hamuy się. *BudBib Prov* 23/4 (*Linde s.v. pracować*).]

pracować się około kogo, około czego (2): I nierówno się około wżyfłkich mamy pracować/ tilko podług miary y położenia dowcipu naszego. *KwiatKsiąż* Lv. Cf »prożno się pracować«.

pracować się o co (25), *o kogo* (1): Takci co pyłźnie panuią/ O przyiaźń się nie pracuią: Ná ostatku więc poznaią/ Iako mało przyiaźni mają. *BierEz* M4v; [*pani rozpacza po śmierci męża*] Ktoż mię będzie opátrował/ O moje rzeczy się pracował *BierEz* O2v, L3, Mv, M2; *OpecŻyw* 60; *ForCnR* B3v; *PatKaz III* 149v; oni śnadz więcej wglódzie niż wrośkośly używali nabyćia swoiego/ więcej się o nie pracuiąc niż o zbawienie swe *RejPs* 73; *MurzNT* 108v; Bernardynus Kárdynał Świętego Krzyża/ y Ian Biłkup Wáradyńki/ pracowali się theż nie tylko o tho z iednoczenie Krola s Cefárzem ale y o poştánowienie Rzeczypospolitey Krześcijańskiey v tychże panow. *BielKron* 412v, 101; Abowiem dobry człowiek/ o zbytki swe niepracuje/ ani rośkośly niepotrzebnych szuka. *SienLek* 10v; O miła pánno profzę cię abyś się o me wyzwolenie pracowała. *HistRzym* 4v; *ArtKanc* O14v. Cf *Ze zdaniem dopelnieniowym*, »staraniem się pracować«.

pracować się czym (4): *GliczKsiąż* A4v cf *cum inf*. Cf »pracą się pracować«, »prożno, [darmo] się pracować«, »rodz(i)enim się pracować«.

pracować się o kim, o czym (6): *BierEz* K4v; kto mała żąda, A co potrzeb w tym dosić ma [...] Prożen jest wrzodu ciężkiego, Nabywania łakomego; A ku miernemu pożytku Nie pracuje się o zbytku. *BierRozm* 19; iśz widzieli/ że się tak długo krom ięgo pożytku o nim pracowali/ [...] Na koniec tedy wżyfłkę nadzieię zbawienia ięgo vtracili *MurzHist* T2v; Pracował się [*papież Innocencyjus III*] o wypráwieniu do Ieruzálem przeciw Sárácenom *BielKron* 182v; [*JanKoszŻyw* F; *LEn* náż káždy

ma/ bo lie niewiáftj o niém prácią. *UrzędowHerb* 192a (*Linde s.v. pracować*)]. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym*, »staraniem się pracować«.

pracować się w czym (1): Dzis álbo y przed tem zówždy gdy lie kto práwować ma [...] yáko lie wtem práciuye/ yáko wyele pyeczóluye/ myfli/ nye dofypya/ byega/ yeździ *GliczKsiąż* N3v; [czy ktorzy fą wtým kofzczielie pracowýtým: wktorym fzię pracuzgymy býłmyfzię tham doftalý. *ArgWykład* 41/81].

cum inf (1): Co iżby vczyńił káždy/ pilnie á bącznie tego náłzego pińania niechayby vzywał/ ktorym my prawdziwie práciowáliłmy lie pożytek vczyńić/ á to ięzykiem Polłkim/ gdy Láćińłkim o thym niemało pińano ielt. *GliczKsiąż* A4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikami: o to (9), *o tym* (1); *(a)by*, *iżby* (7), *jakoby* (8)] (15): [Maryja z Józefem] oto lie pratzowali/ iżby lie ij z fynáčłkiem pożywitz mogli. *OpecŻyw* 29; *BielŻyw* 6; A o tymże sie pracują [*ludzie pyszni i łakomi*] Zęby i nokti siłują, By onego przyczynili, Czego łakomie nabyli. *BierRozm* 16; *SeklWyzn ktv*; *LubPs* V2v; Kryftyná żoná Lántgrafowá y z fyny/ takież zdrugiemi przyaćioły/ pracowála lie o to/ iákoby mężá mogła z więźienia wybáwić *BielKron* 230v; [*Loktek*] począł lie práciować z innemi pány y biłkupy iákoby był ná Krolełstwo Polłkie pomázan. *BielKron* 370v; Począł lie też Krol Kázimierz práciować iákoby Vniuerfítas w Kázimierzu była *BielKron* 376v; Pothym lie práciował [*Wojciech Mistrz Pruski*] przez połty fwoie v Papieżá/ Máxymilianá Cefárzá/ áby był wolen v krolow Polłkich bez ołdu *BielKron* 415v, 6, 177, 344v, 413; *BudBib* I 442a marg; *SarnStat* 1104; [*LorichKosz* 3v (*Linde s.v. pracować*); Cefarz rzekł: niewiem co mam czynić/ tydzień podle dnia práciuełz lie iżbych ia zábił fyná mego *HistPonc* G8v].

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu głównym (1): mouy Szwyąty Ieronym yłz marya panna pracouala fyą o thouarzyłzky fwe by ktora fnych kthorą mouą nyezgrzełchyla *PatKaz* III 149v.

W połączeniach szeregowych (2): *GliczKsiąż* N3v; y będziemy z pilnością prośić/ o to lie práciować/ náłégáć/ prośić z obowięzku y z powinności przez chytróści y zdrády: áby naiwysłzy Biłkup Pan náłz ninieyłzé ziednoczenié/ [...] vtwiérdził *SarnStat* 1104.

W porównaniu (1): Milczálem zówždy/ á nicem nieodmawiał/ byłem ćierpliwym/ iáko tá co lie rodzienim práciue [*sicut parturiens*] *Leop* Is 42/14.

Zwroty: »barzo się pracować« (1): Znamiona vmarłego [*plodu*] ty fą. Pierwłze gdy [...] Dziefiáte gdy [*brzemienna*] z trudnoćią miewa wody pułzcżanie á barzo lie pracuziácz máło wypułzcża albo nicz *FalZioł* V 32v.

»niewiele się pracować [*za czym*]« (1): A to rozdanie vrzędow ten pożytek przynośiło/ iż y przednieyłzy Rzeczypołpolitey łprawcá niewiele fię práciował [*nec ... multum se fatigaret*] zá takim vrzędow miedzy wiele ołob podźieleniem *ModrzBaz* 83.

»z pilnością, pilno się pracować« [*szyk zmienny*] (2:1): *SeklWyzn ktv*; *Leop* *A3v; Práciowali lie o to Węgrzy s pilnością/ aby then Syem álbo nie był/ álbo w Budzyniu połtánowion był *BielKron* 413.

»z pracą, pracą się pracować« (2:1): o tom lie zwielką pracą od wiele lat pracował abich przy fwey łmierci żałóci á płáczu dofić miał od przyjacioł. *BielŻyw* 6; *Leop* *A3v; Co zá pożytek ma

człowiek zewsztykney prace fwey/ którą fię prácuie pod słońcem [*de omni labore suo, quo laborat sub sole*]? *BudBib Eccle* 1/3.

»prożno, darmo się pracować« [*w tym: około czego (1), [czym]] [szyk zmienny] (6:1):* Prożnosię [!] pracujęcie moj mili przyiáciele/ czegołz się iá dobręgo mám nadziewać *MurzHist* E4, T; *LubPs* V2v; Frustra laboravimus in hac sessione, Próžnośmy fię pracowáli na thym poliedzeniu *Mącz* 378d, 370a; á brony iego wyfokie ogniem ípalone będą/ á pracować fię będą ludzie prożno [*et laborabunt populi inaniter*]/ narodowie też około ognia/ że fię vkonáią. *BudBib Ier* 51/58; *CiekPotr* 70; [Widziłz bowiem iż tu Piotr [*łowiąc z towarzyszami ryby*] [...] dármo fię czúciem nocnym pracowál *GrzegŻarnPos* 1597 II 330v (*Linde s.v. pracować*)].

»rodz(i)enim, przy porodzeniu, [dziatkami [= *rodzeniem dziatek*]] się pracować« [*szyk zmienny] (2:1):* Przed tym niż fię rodzenim pracowála/ porodziła [*Antequam parturiret, peperit*] *Leop Is* 66/7, *Is* 42/14; A gdy fię pracowála przy porodzeniu [*Et fuit ea difficultatem patiente, dum pareret*]/ rzekła bábá do niey/ Nie boy fię bo iuż małz drugiego lyna. *BibRadz Gen* 35/17; [Rális piŕze/ niektóra páni pracowála fię dziatkami przez kilka dni/ á niemogła porodzić *UrzędowHerb* 107a].

»staraniem (swym), z staraniem się pracować« [*w tym: o co (1), o czym (1)] (1:1):* by oni byli Philozophowie to piłmo [*święte*] mieli/ álbo o nim wiedzieli/ z iáką pilnością/ pracą/ y ítáráním/ byliby fię o nie pracowáli? *Leop* *A3v; *HistHel* C3.

»ustawicznie się pracować« (1): Ale czárt ktory fię zázwdy o tho vftáwicznie prácuie/ áby miedzy narodem ludzkim wicherzył á ná złe przywiodł/ winŕzował też s fwoiey ítrony narodowi ludzkiemu w ty fłowá. Ty Kłięże cudzołóž. [Ty] Rycerzu drapiež. *BielKron* 6.

Szeregi: »pracować się i pieczolować« (1): Márto márto/ ty fię pratuiełs ij pieczoluełs o wielkie rzeczy [*sollicita es et turbaris erga plurima Vulg Luc* 10/41] *OpecŻyw* 60. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»starać się, (i, a) pracować się« = *occupari, torqueri Calag* [*szyk 2:1] (3):* DWIE rzeczy fą/ Naiałnieifzy y miłofciwi Krolewie wízelkemv człowiekowi/ [...] potrzebne: Pyrwíza ta iełt a byłmy fię oto pilno ítarali y praczowali iako biłmy pana boga wízechmogáczego/ [...] vznali *SekiWyzn ktv*; *LubPs* V2v; *Calag* 453b.

W przen (2) : W Tym Pfálmie iełt zacne prorocstwo/ o Krolełtwie Pána Kryłtułowym [...] I o popędliwości fwiátá/ ktory dármo ítára fię á prácuie/ iákoby to Krolełtwo iego zátłoczyć á zniłczyć mogł. *LubPs* V2v; w wodzie íiedząc/ ciáło fye niepomáłu prácuie *Oczko* 32.

Przen (1) :

Zwrot: »dziatkami się pracować« (1): [*mówi św. Paweł do Galatów*] Dziatki moię/ ktoremi fię zasię rodząc prácuie [*Nati mei, quos iterum parturio*]/ áž fię wyrázi Chríftus wwas. Czýniąc lepak dobrze nie flábieymy/ bo czału fwego žác będziemy nie vpracowani. *BudNT Gal* 4/19.

a. Walczyć (2) :

pracować się przeciw komu (1):Leop Ios 7/3 cf *Szereg*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): [cesarz Tyberyjusz wtory] Perfy poráził/ y pracowál fię áby zálię Włochy wyzwolił od Longobárdow. *BielKron* 163v.

*Szereg: »pracować się a trudzić« (1): Bo co fie ma wifłytek lud pracować á thrudzić przeciw trofše nieprzyaóielow [*quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos*]? *Leop Ios 7/3.**

Synonimy: bawić się, dbać, pieczołować, starać się, troskać się, trudzić się; a. walczyć.

Formacje współrdzenne cf PRACOWAĆ.

Cf PRACUJĄCY SIĘ

MN